

ומבארנין: **מאי "מקנח" ומאי "מדיח"** שאמרו בית שמאי ובית הלל?

אילימא, בית שמאי אומרים מקנח את פיו, ולא בעי מדיח, לשטוף את פיו במים, ומשום שסוברים שקנוח הפה עדיף מהדחת הפה. ובית הלל אומרים מדיח את פיו במים, ולא בעי מקנח, כיון ששטף את פיו.

קח-א

לא יתכן לומר כן, כי: **אלא הא דאמר רבי זירא: אין קינוח פה מועיל להתיר לאכול בשר אחר גבינה, אלא אם כן קנחו בפת, שרק אכילת פת בין גבינה לבשר מועילה לנקות את הפה משיירי הגבינה.**

כמאן אמר רבי זירא שקנוח הפת מועיל — האם אמר זאת **כבית שמאי** ולא כפי ההלכה? שהרי לפי בית הלל רק שטיפת הפה מועילה ולא מועיל קינוח.

ומבארנין: **אלא כך צריך לומר: בית שמאי אומרים מקנח את פיו ומספיק בכך, ולא בעי מדיח.** שאינו צריך לשטוף את פיו. **ובית הלל אומרים** שלא מספיק קינוח הפה אלא צריך **אף מדיח.** שצריך גם שטיפת פיו בנוסף לקינוח. ועל זה אמר רבי זירא, שבין לבית שמאי ובין לבית הלל, קינוח הוא דוקא על ידי פת.

ודחינן: אם כן, **הוי ליה דין זה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל.** שלבית שמאי

מספיק קנוח, ולבית הלל צריך הדחה וקינוח, **ולתנייה במסכת עדיות גבי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל.** שבמסכת עדיות, נשנו כל המקומות שהלכו בית שמאי לקולא ובית הלל לחומרא. ומזה שלא נשנה דין זה שם, משמע שאין זה הביאור בדברי בית שמאי ובית הלל.

ומבארנין: **אלא כך צריך לומר: בית שמאי אומרים: מקנח את פיו והוא הדין למדיח, שצריך את שניהם גם קינוח וגם שטיפה.**

ובית הלל אומרים: מדיח את פיו והוא הדין למקנח, וגם לדבריהם צריך את שניהם, אלא — **מר** — בית שמאי — **אמר חדא.** וכוונתו היתה לשתי הדברים **ומר** בית הלל — **אמר חדא,** וכוונתו היתה לשתי הדברים וכל אחד אמר את דבריו בנפרד, **ולא פליגי.**⁹ שאין זו מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, ושניהם סוברים שצריך קינוח והדחה בין אכילת גבינה לאכילת בשר.

גופא, אמר רבי זירא: אין קינוח הפה מועיל אלא בפת, בלעיסת הפת.

והני מילי שמועיל בדחיטי, בפת העשויה מחיטה. אבל, בדשערי, לא! שבפת העשויה משעורים אין זה קינוח, מחמת שהוא מתפורר בתוך הפה ואינו יכול לקנח ולנקות את שיירי האוכל שהיו קודם בפה.

9. מבואר בגמרא שבין גבינה לבשר חוץ ממה שצריך קנוח והדחה, צריך גם רחיצת ידים. וביום, כיון שיכול לבודקם היטב אין צריך רחיצת ידיים. ולמעשה מביא הש"ך בסמ"פ ט' סעיף קט"ז, שהמנהג לרחוץ גם ביום מפני השומנים שנדבקים ביד ואינם נראים לעין. וכן

אכל גבינה בתחילה ורוצה לאכול בשר אין צריך קינוח והדחה אבל צריך לרחוץ הידים [כך שיטת תוס' בדעת ר"ת ודעת הטור בדעת ר"ת]. ובגבינה ואחר כך עוף או עוף ואחר כך גבינה, לא צריך אפילו רחיצת ידים.

והלכתא — בכל מילי הוי קינוח, לבר חוץ מקמחא קמח, תמרי תמרים, וירקא ירקות. משום שהם רכים, ונדבקים הם בחניכיים בסמוך לשיניים, ולכן הם אינם מנקים את השיירים של האוכל הקודם.

בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן: (10) כמה זמן ישהה בין אכילת בשר לאכילת גבינה?

אמר ליה רבי יוחנן: ולא כלום! שיכול הוא לאכול גבינה מיד אחר אכילת בשר, ואינו

ורחיטי, ובפת חיטים, נמי לא אמרן שמועיל קינוח, אלא בקיריא, בפת קרה, אבל בחמימא, בפת חמה, לא מועיל לקנח, משום שמשטר שטרי! כיון שהוא מתרכך נדבק הוא בפה ונשארים שיירים ממנו בתוך הפה ואינו מנקה.

והני מילי — שמועיל קינוח בפת חיטים קרה ברכיכא, בפת רכה, אבל באקושא, בפת קשה ביותר לא מועיל. כיון שהפת קשה מתפורר הוא כמו פת שעורים ואינו יכול לקנח את הפה.

יהודה] ויברך ברכה אחרונה אחר הגבינה. ויש מקילים שאין צריך לברך ויכול לאכול מיד באותה סעודה על ידי קנוח והדחה ורחיצת הידים [משנה ברורה תצ"ד סקט"ז].

10. בטעם האיסור של גבינה אחר בשר, כתב הרמב"ם הלכות מאכלות אסורות [ט כח] מפני הבשר שנשאר בין השיניים ואינו יוצא עד ששעות.

והטור כתב בסימן פ"ט שהטעם מפני שטעם הבשר חזק ונמשך זמן רב, ונשאר טעמו בפה עד ששעות. ונפקא מינה בין שני ההסברים, באופן שלעס בשר בשיניו לצורך תינוק וחזר והוציאו מפיו, לדעת הרמב"ם אסור באכילת חלב כיון שלעס ונכנס בין שיניו. ולטעם הטור כיון שלא אכל את הבשר אינו משאיר טעם, ומותר לאכול אחריו גבינה. אולם אם לא לעס את הבשר ורק טעם בפיו את הבשר וחזר ופלט הבשר מפיו, מותר לכל הדעות לאכול חלב אחריו, ומכל מקום צריך קנוח והדחה. וכן להיפך, אם אכל בשר ומצא בין שיניו בשר לאחר ששעות, לפי הטור אסור לאכול במצב כזה שהבשר בפיו גבינה, ולרמב"ם כיון שעברו ששעות מאבד הבשר את חשיבותו ושוב אין

תירץ הלחם משנה הקושיה על הרמב"ם מדוע לא הביא את הדין שביום לא צריך רחיצה. ותירץ כנ"ל שחשש לשומנים. ואם כן, לדעת רש"י צריך רחיצת ידים, קנוח והדחה בין גבינה ובשר.

והרשב"א פוסק שמספיק או קנוח או הדחה וכן צריך רחיצת הידים.

והר"ן כתב כמו רש"י שצריך גם קנוח וגם הדחה אולם מפרש הדחה - הדחת הידים. ולפי זה ביום שאין צריך להדיח ידיו מספיק קנוח הפה ולהלכה פסק בשו"ע שצריך קנוח והדחת הפה ורחיצת ידים. אולם כל זה אם רוצה לאכול אחרי הגבינה בשר בהמה או חיה. אבל כשרוצה לאכול בשר עוף אין צריך לכל זה ורק שירגיש שאין בפיו פירווי גבינה [שו"ע יו"ד קט ב].

וטעמו של דבר, לפי שבישול בשר עוף בחלב הוא רק מדרבנן, לכן הקילו בזה. אבל בשר חיה בחלב, על אף שגם הוא אינו אסור אלא מדרבנן, דינו הוא כבשר בהמה, ומבאר הש"ך, שהטעם הוא, כי קשה להבדיל בין בשר חיה לבשר בהמה.

והרמ"א חולק ומחמיר שגם אם רוצה לאכול עוף צריך קנוח והדחה ורחיצת ידים וכתבו הפוסקים שכך נוהגים [כנסת הגדולה, יד

צריך שהייה של הפסק זמן ביניהם.

ופרכינן: איני, והא אמר רב חסדא: אכל בשר — אסור לאכול גבינה מיד אחריו משום שהבשר מוציא שומן ומושך הוא טעם זמן ארוך בתוך הפה.

אבל אכל גבינה — מותר לאכול אחריה בשר בלי שהיית זמן [ובלבד שיקנח וידיח פיו].

ומשנינן: אלא, זו היתה שאלתו. כמה ישחה בין אכילת גבינה לאכילת בשר.

ועל כך אמר ליה רבי יוחנן: ולא כלום!

שאינו צריך שהיית זמן בין אכילת גבינה לבשר.

גופא, אמר רב חסדא: אכל בשר — אסור לאכול גבינה מיד אחר כך. אכל גבינה — מותר לאכול בשר.

אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא: בשר שנשאר בין השיניים⁽¹¹⁾ — מהו? האם נחשב הוא כבשר, ואסור לאכול עמו גבינה עד שיסירונו מבין השיניים, או שכבר אינו נקרא בשר?

קרי עליה רב חסדא את הפסוק "הבשר עודנו בין שיניהם", ומשמע שהפסוק קורא

השינים כלל לא נחשב בשר. וענתה הגמרא שהטעם מפני הבשר שבין השינים שגם הוא נחשב בשר, ועל בשר זה לא מועיל קנוח שאינו יוצא ולכן צריכים להמתין שש שעות. אולם אחר שש שעות מותר באכילת גבינה ואף שהבשר עודנו בין שיניו מפני שנחשב כמעוכל ואיבד חשיבותו בשר.

וכל זה לדעת הרמב"ם. אבל לטעם הטור שהאסור מפני שנשאר טעם, אם כן ספק הגמרא היה כפשוטו האם בשר בין השינים נחשב בשר, והמסקנא שנחשב בשר. אם כן גם אחר שש שעות הוא עדיין בשר ויצטרכו להסירו קודם שאוכל גבינה ולקנח ולהדיח הפה. ואם אחר כמה שעות מצא בשר בין שיניו ובלעו, אין צריך להמתין שש שעות מזמן הבליעה ומספיק בהמתנת שש שעות מזמן שאכל את הבשר בתחילה.

עוד נפקא מינה כתבו הפוסקים בין טעמו של הרמב"ם והטור, בגבינה קשה שטעמה חזק שלטעם הטור צריך להמתין אחריה שש שעות ולטעם הרמב"ם אינו נשאר בין השיניים, כך כתב הפרי מגדים במשבצות זהב סעיף קטן א',

נחשב לבשר ויכול לאכול גבינה. וכתב הטור שצריך להחמיר כחומרות שני הטעמים. ולכן פסק בשולחן ערוך סימן פ"ט ס"א אכל בשר אפילו של חיה ועוף, צריך להמתין שש שעות לפני שאוכל גבינה ואפילו אם המתין שש שעות, אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו. ויכול לאכול מיד אחר כך גבינה אולם צריך קנוח והדחת הפה קודם ויש מקילים שמספיק או קנוח או הדחה.

11. הפרי חדש מקשה על טעם הרמב"ם שהצריכו המתנת שש שעות בין בשר לחלב מפני הבשר שנשאר בין השיניים. אם כן, מה הסתפקה הגמרא לגבי בשר שבין השינים, הרי זה כל הטעם שאסור לאכול גבינה מפני בשר זה, ומתוך הפני אריה שזה עצמו היה ספק הגמרא האם הטעם שהצריכו שש שעות המתנה הוא מחמת בשר שבין השינים, או שמא בשר שבין השינים אין לו דין בשר כלל, והמתנת שש שעות הצריכו מחמת בשר שנשאר בפה ולא בין השינים ובאופן שלא קינח את פיו. אבל אם יקנח פיו יהיה מותר באכילת גבינה מפני שבין

בשר, הוא דלא אכילנא גבינה. אבל לפעודתא אחריתא, (12) לאחר פרק זמן של סעודה אחרת — אכילנא, (13) אוכל אני גבינה. ונחלקו הראשונים אם צריך שש שעות בין אכילת בשר לאכילת גבינה, או שמספיק בסלוק השולחן ובברכת המזון.

אמר שמואל: אנא, להא מלתא כדמפרש — חלא בר חמרא כחומץ בן יין לגבי אבא. דאילו אבא הוה פייר (14) היה בודק נכסיה את נכסיו וקרקעותיו תרי זמני ביומא פעמיים ביום. ואנא, ואני לא פיירנא איני בודקם אלא רק חדא זימנא, פעם אחת ביום. שמואל הולך לטעמיה, דאמר שמואל: מאן

לבשר שנשאר בין השיניים בשם בשר. ולכן אסור לאכול גבינה כל עוד הוא נמצא בין השיניים.

אמר מר עוקבא: אנא, להא מילתא של המנעות אכילת גבינה לאחר בשר, הריני נחשב כמו חלא בר חמרא, כחומץ בן יין, לגבי אבא.

דאילו אבא, כי הוה אכיל בשרא האידנא, כשאבא היה אוכל בשר בשעה מסוימת ביום, לא הוה אכל גבינה — עד למחר, כי השתא עד למחרת בשעה זו. עד שעבר פרק זמן של מעת לעת מזמן אכילת הבשר. ואילו אנא, נוהג שרק בהא סעודתא שאכלתי

וכן נכון לעשות. וכתב החכמת אדם שהיום שכבר נהגו כולם להמתין שש שעות, אם כן כבר התחייבנו בזה ואין להקל, ומכל מקום לצורך חולה יכול להקל שימתין שעה וינקה וידיח פיו ויברך ברכה אחרונה.

13. שיעור מסעודה לסעודה כתב השולחן ערוך שהוא שש שעות וכן הוא בכמה ראשונים. ולשון הרמב"ם הוא "כמו שש שעות" וגם הרשב"א בתורת הבית הקצר כותב "כשש שעות" ובמגן אבות [מהמאירי] כתב כחמש שש שעות.

14. החפץ חיים בשם עולם חלק א' פרק י"א מבאר את המאמר שכוונת שמואל היתה לסייר את הנכסים הרוחניים. מפני שהיצר טורח להשכיח מלב האדם מה מטרותיו בעולם הזה, ולכן אביו של שמואל פעמיים ביום היה בודק את עצמו, פעם אחת בצהרים האם קיים מה שקיבל עליו עול מצוות מהבקר ועד עכשיו, ופעם שניה כלילה עשה חשבון הנפש על הזמן שמן הצהרים ועד עכשיו. ועל זה אמר שמואל שהוא חומץ בן יין והוא עושה חשבון הנפש רק

ובסעיף קטן ד' מביא שגם בגבינה קשה שייך טעם הרמב"ם ולכן לכל הדעות צריך להמתין בגבינה קשה שש שעות לפני שאוכל בשר או עוף.

וגבינה קשה, כתב הרמ"א שהגדרתה שעמדה ששה חדשים. ובזמנינו שמקשים את הגבינות על ידי חומרים נקטו הפוסקים שדינם כדין גבינה קשה ולכן בגבינה צהובה צריך להמתין שש שעות לפני שאוכל בשר.

12. שיטת התוספות היא, שסעודה אחרת הכוונה שאם בירך ברכה אחרונה והסתלק מסעודה זו, יכול מיד לאכול חלב. והרמ"א בסימן פ"ט מביא דעה זו אולם כותב שהמנהג פשוט להמתין שעה והטעם משום שאז מתחיל המזון להתעכל או מחמת הזהר שאומר שאסור לאכול בשר וחלב בשעה אחת, ונחלקו האחרונים אם אחרי שעה צריך קנוח והדחה, או שבהמתנת שעה מספיק וכל זה בתנאי שבירך ברכה אחרונה אחר אכילת הבשר. אולם רוב הפוסקים סוברים שסעודה אחרת הכוונה לאחר שש שעות מזמן אכילת הבשר ומסיים הרמ"א

אמר: היבא נינהו היכן הם כל הני אסתירי דמר שמואל? היכן הם אותם סלעים שאמר שמואל, שמוצא אותם אדם המסייר את נכסיו כל יום? ומהי התועלת שישנה בסיור בנכסים כל יום.

יומא חד, כשסייר בנכסיו הוא צינורא דבדקא בארעיה. ראה את המים יוצאים חוץ לגדותיהם ובאין לשטוף את אדמותיו דרך פרצה שבשפת אמת המים. שקליה לגלימיה, לקח את בגדו, כרכיה, אותביה בגוה ושם אותו בתוך הפירצה כדי למנוע את חדירת המים. רמא קלא, הרים את קולו, וצעק.

אתו אינשי באו אנשים, סכרוה וסתמו את הפירצה.

ואז אמר רב אסי: אשבחהינהו מצאתי לכולהו איסתרי את כל הסלעים דמר שמואל. שאמר כל המסייר בנכסיו כל יום מוצא רווח.

כיון שדברנו ברחיצת ידים באמצע הסעודה, מבארת הגמרא דיני נטילת ידים הקשורים

דסייר נכסיה כל יומא כל הבודק נכסיו כל יום — **משכח אסתירא!** מוצא סלע כלומר, מרויח כסף, מפני שמתקן בהם את הצריך תיקון.

אביי, הוה סייר נכסיה כל יומא ויומא. יומא חד, פגע באריסיה פגש את האריס שעיבד שדותיו, **דדרי פתבא דאופי,** כשהוא נושא משא של עצים בכוונה לגונבם.

אמר ליה אביי, הני עצים — להיבא אתה מוליכם?

אמר ליה האריס, לבי מר! להביא את העצים לכבודו!

אמר ליה אביי לאריסו: כבר קדמוך רבנן! שאמרו שיהיה אדם רואה ובודק את נכסיו בכל יום, ואני על ידי שקיימתי את דבריהם הצלתי את נכסי.

רב אסי הוה סייר נכסיה כל יומא, בודק את נכסיו כל יום.

תחבולותיך שאין אתה מתכוין לשם מצוה וכוונתך כולה לשם עבירה, ובזה מסביר החפץ חיים גם המשך הגמרא עיין שם.

וכתב במסילת ישרים שבודאי אין פסק ההלכה כמו שהיה אביו עושה, שאם לא כן לא היה מר עוקבא עושה כנגד זה. אלא, שאביו מחמיר היה בפרישותו, ולכך היה מר עוקבא קורא עצמו "חלא בר חמרא", לפי שלא היה פורש כל כך כמוהו. ועיין עוד בספר מכתב מאליהו [כרך א' עמוד 200]. מבאר הדברים בצורה שונה. אביו של שמואל לגודל צדקותו ידע שלמרות שירבה בהשתדלות בעניי פרנסה, לא

פעם אחת ביום. והוסיף שמואל מי שמסייר נכסיו [הרוחניים שהם הנכסים האמתיים של האדם לנצח] מוצא כסף. והכוונה שעל ידי חשבון הנפש ימצא דברים שצריכים תקון. וממשיכה הגמרא שאביי היה בודק את עצמו כל יום, ויום אחד ראה את אריסו נושא משא, והאריס זה רמז ליצר הרע, וראה שהיצר מתכונן לעשות איזה פעולה. שאל אותו אביי אלו למי? כלומר פעולה זו מה טיבה? הטובה היא אם רעה? וענהו היצר, לבי מר, כלומר אני מכוין לטובתך ולשם מצוה, אמר לו אביי, כבר קדמוך רבנן, בזה שהורו לאדם לעשות חשבון הנפש. הקדימו אותך רבנן ועזרו לי בזה לגלות את

לסעודה.

שהחשיבות של מצוה כלפי רשות, זה כחובה כלפי רשות.

גופא: מים ראשונים ואחרונים חובה, אמצעיים רשות.

מים ראשונים — נוטלין בין בכלי לתוך כלי שיקבל את המים, בין על גבי קרקע.

אבל מים אחרונים — אין נוטלין אלא בכלי לתוך כלי.

ואמרי לה, ויש אומרים שאין נוטלין אותם על גבי קרקע. [ולקמן מבארינן שרוח רעה שורה על מים אחרונים כשהם על גבי קרקע].

ומבארינן: מאי בינייהו בין אלו שתי הלשונות, והלא לדברי שניהם אין נוטלין על גבי קרקע?

ומשנינן: איכא בינייהו — קינסא. (15) אם נתן עצים וקסמים, ועליהם נטל את המים האחרונים. למאן דאמר שצריך כלי, אין אלו נחשבין ככלי ואסור ליטול מים אחרונים עליהם. אבל למאן דאמר שאין נוטלים על גבי קרקע, זה בסדר, כיון שהוא נוטל על גבי עצים אין זה נחשב שהוא נוטל על גבי קרקע.

מים ראשונים — נוטלין בהם בין בחמין

מים ראשונים: אלו הם המים שנוטל בהם אדם את ידיו קודם שאוכל פת, או דבר שטיבולו במשקים.

מים אמצעיים: אלו הם מים שנוטלים בהם את הידים בין אכילת תבשיל לתבשיל אחר, באמצע הסעודה.

מים אחרונים: אלו הם המים שנוטל בהם אדם את ידיו בסוף הסעודה.

אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיין: מים ראשונים — מצוה! שמצוה לשמוע לדברי חכמים שתקנו ליטול מים ראשונים. [ולקמן מפרש מדוע תקנו].

ומים אחרונים — חובה! שזה חמור ממצוה. [ולקמן מפרש מדוע הם חובה].

מיתבי: מים ראשונים ואחרונים — חובה. ואמצעיים, שנוטלים בין תבשיל לתבשיל — רשות! ומשמע שגם מים ראשונים הם חובה, וקשה על רב אידי בר אבין שאמר שמים ראשונים הם מצוה ולא חובה.

ומשנינן: זה נכון שמים ראשונים הם מצוה. וזה שקרא להם התנא חובה? הטעם שמצוה של המים הראשונים לגבי מים אמצעיים שהם רשות — חובה קרי לה התנא!

ב' שלכתחילה יטול לתוך כלי, ובדיעבד יטול על גבי עצים דקים [קינסא] וטעם הנטילה בכלי כתב הלבוש כדי שיהיו מכוונסים במקום אחד ולא יפסעו עליהם בני אדם. ואחרים כתבו שכשנוטל בכלי לא שורה עליהם רוח רעה כלל. ונפקא מינה בין הטעמים, שלפי הלבוש אסור לשפוך את המים אחר-כך במקום הילוך בני

15. להלכה הכריע הטור שנוטלים מים אחרונים על גבי קינסא, ואף שהברייתא הראשונה מחמירה שצריך ליטול בכלי, בדבר דרבנן הולכים להקל. אולם הרמב"ם הלכות ברכות פרק ו' הלכה ט"ז פוסק שנוטלים רק על גבי כלי, וטעמו מפני שהוא דבר סכנה וחמורה סכנה מאיסור. ופסק בשלחן ערוך סימן קפ"א סעיף

אם הם חמים, בין בצונן בין אם הם קרים.

מים אחרונים – אין נוטלין אלא בצונן, במים קרים, מפני שמים חמוין מפעפועין מרככים את הידים, ואין מעבירין את הזוהמא שנדבקה בהם בשעת האוכל, אלא אדרבה מבליעים הם את הזוהמא בידים.

שנינו כברייתא: מים ראשונים נוטלין בין בחמוין בין בצונן.

אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי ינאי: לא שנו שנוטלים מים ראשונים אלא בחמים שאין היד סולדת נכוית בהן.

אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי ינאי: לא שנו שאין נוטלין מים אחרונים במים חמים, אלא בחמים שהיד סולדת בהן, אבל מים חמים שאין היד סולדת בהן, נוטלין בהן מים אחרונים.

וכיון שאמרנו לעיל שמים ראשונים נוטלים בין בחמים בין בצונן, ואחרונים אין נוטלים אלא בצונן, וביאר רב יצחק בר יוסף שחמים שאין נוטלים בהם מים אחרונים היינו מים שהיד סולדת בהם. מכלל – משמע דמים ראשונים אף על פי שהיד סולדת בהן מותר לטול בהם.

שנינו לעיל: מים אמצעיים רשות.

אמר רב נחמן: לא שנו שהם רשות, אלא בין תבשיל לתבשיל (17) [יש מפרשים שמדובר בשניהם של בשר, או שניהם של חלב. ויש מפרשים בין תבשיל בשר לתבשיל גבינה. כיון שאין בשר או גבינה בעין לא החמירו לחייבם בנטילת ידיים].

קה-ב

אבל מים שהיד סולדת בהן אין נוטלין בהן, שבתלו ונשתנו מתורת מים. (16)

ואיכא דמתני לה לדברי רב יצחק בר יוסף אסיפא, מים אחרונים אין נוטלין אלא בצונן אבל בחמוין לא.

שנצטננו פסולים לנטילת ידיים מפני שנחשב שנשתנו ונתבטלו מתורת מים. אולם המשנה ברורה בסימן זה ס"ק כ"ז פסק שכשרים לנטילת ידיים והוא על פי הישועות יעקב שמוכח מהסמ"ג שהמים שרתחו והצטננו כשרים. שהסמ"ג מפרש את המחלוקת של חזקיה ורבי יוחנן להלן במים פושרים, שאם תאמר שמדובר במים רותחים, לא מסתבר שאנשי הגליל היו רוחצים ידיהם במים שהיד נכוית בהם, ומקשה הישועות יעקב, אולי מדובר שרתחו וחזרו ונצטננו. אלא מוכח מהסמ"ג שאם עכשיו הם צוננים, אע"פ שמקודם היו רותחים, נחשבים לצוננים וכשרים לנטילת ידיים.

17. כתב הרמ"א, שומן בשר דינו כבשר עצמו

אדם, ואילו לפי הטעם השני כיון שלא שרתה עליהם רוח רעה. אפשר לשופכם אחר-כך, אולם כתב הביאור הלכה שאף להסבר זה אסור לשופכם על הארץ, משום שבשעה שיגיעו לארץ תשרה עליהם רוח רעה ואף שכבר היו בתוך כלי וכתב עוד בשער הציון שאף על גבי קנסא מותר לשפוך רק אם אין זה חלק מן הרצפה, אבל אם הוא מחובר וקבוע בארץ, הרי הוא כקרקע ואסור לשפוך שם, וכל זה דוקא במקום שבני אדם רגילים ללכת ולכן כתב המגן אברהם שיכול לשפוך המים על הארץ תחת השלחן כיון שאין עוברים שם.

16. הפרי מגדים באשל אברהם סימן ק"ס אות ח' לומד בדעת רש"י שמים שרתחו, אפילו אחרי